

Μάθημα 31ο

Ὁ ἄνθρωπος στὸν Παράδεισο.
Ἡ ἀρχέγονη κατάσταση τοῦ Ἀδάμ (Α')

Ἦν περασμένη φορά, παιδιά, λέγαμε γιὰ τὸν Παράδεισο τὸν ἀρχαῖο, ὅπως ὁ Θεὸς τὸν δημιούργησε, γιὰ νὰ τοποθετήσει ἐκεῖ τοὺς πρωτοπλάστους, τὸν Ἀδάμ πρῶτα καὶ στή συνέχεια τὴν Εὕα.

Θὰ πρέπει ὅμως νὰ δοῦμε τὸν ἄνθρωπο μέσα στὸν Παράδεισο τοῦ Θεοῦ, δηλαδή ποιὸς ἦταν ἐξ ἀρχῆς ὁ πρωτόπλαστος, ὁ Ἀδάμ. Αὐτό ἔχει τεράστια ἀνθρωπολογικὴ ἀξία, γιατί μαθαίνουμε ποιὸς ἦταν ὁ Ἀδάμ στὴν πρώτη του δημιουργία καὶ ποιές οἱ προοπτικὲς του, βάσει τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κινηθοῦμε κι ἐμεῖς.

Σκεφθεῖτε ὅτι οἱ ἄνθρωποι, μέσα στὴν Ἱστορία, πάντοτε ψάχνουν νὰ βροῦν πρότυπα, καὶ μάλιστα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση, γιατί ἐκεῖ τό πράγμα κυρίως τοποθετεῖται. Ψάχνουμε νὰ βροῦμε τί πρότυπα θὰ δώσουμε στὰ παιδιά μας, ποῖο πρότυπο ἀνθρώπου θὰ ἔχουν. Μάλιστα, πολλές φορές, ἔχουμε καὶ ζῶντα πρόσωπα πρότυπα· ὄχι μόνο ἰδέες.

Καὶ ἀναρωτιόμαστε τώρα, φέρ' εἰπεῖν, στή σύγχρονη παιδαγωγική: Τό παιδί μας τί πρέπει νὰ γίνηι; τί

πρότυπο θά ἔχει; ἀλλὰ καί ὅλα τὰ παιδιά τῆς Ἑλλάδος, ποιά θά εἶναι τὰ πρότυπά τους; πῶς θά κινηθοῦν; Ἔχουμε πεῖ ἀκόμη ὅτι θέλουμε νά φτιάξουμε τόν νέο ἄνθρωπο, τόν σύγχρονο ἄνθρωπο, αὐτόν δηλαδή πού δέν θά ἔχει καμμία σχέση μέ τήν ἀγωγή τοῦ παλαιότερου ἀνθρώπου.

Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος παραπαίει μέσα στήν Ἱστορία, ἀναζητῶντας πρότυπα. Ἀλλά τοῦτο συμβαίνει ἐπειδή ἔχει χάσει τό ἀληθινό του πρότυπο. Καί ἐν προκειμένῳ τό ἀληθινό πρότυπο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ γενάρχης του, εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος.

Γιατί ἐμεῖς δέν βρίσκουμε πρότυπα; Διότι τὰ ἀναζητοῦμε ἀνάμεσα στούς πεσμένους ἀνθρώπους, στούς πεπτωκότες. Ὅποιον κι ἂν θέλουμε νά ἀντιγράψουμε, θά ἔχει μονομέρεια· ἡ ἀκόμη δέν θά εἶναι ἐκεῖνο πού θά ἔπρεπε νά εἶναι, καί νομίζουμε ὅτι εἶναι. Συνεπῶς, ἐφόσον ψάχνουμε νά βροῦμε τὰ πρότυπά μας μέσα στούς πεσμένους ἀνθρώπους, αὐτό πάντοτε θά ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νά παραπαίουμε σ' αὐτή τήν ἀναζήτηση.

Γι' αὐτό κάνουμε αὐτές τίς ἀναλύσεις ἐδῶ. Πρέπει νά πᾶμε νά δοῦμε τόν γενάρχη μας, τόν Ἀδάμ. Ὅχι ὅμως ὅπως ἦταν ὅταν κι αὐτός ἔπρεπε· γιατί τότε, ἂν τόν δοῦμε ἔτσι, θά εἴμαστε πραγματικά κατ' εἰκόνα του, ἐννοεῖται ὅτι θά τοῦ μοιάζουμε, καί δέν ἔχουμε τίποτα νά πάρουμε. Πρέπει νά τόν δοῦμε πρὶν ἀπό τήν πτώση, ὅπως βγῆκε ἀπό τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἀλλά θά μοῦ πεῖτε: Μποροῦμε νά γνωρίζουμε τὰ χαρακτηριστικά τοῦ γενάρχη μας;

Ναί. Μερικά μᾶς δίνει ἡ Ἁγία Γραφή. Μερικά ὅχι ὅλα· συνεπῶς δέν εἶναι ἐπαρκῆ. Ποῦ θά ἀναζητή-

σουμε λοιπόν νά βροῦμε τά χαρακτηριστικά τοῦ γενάρχη μας;

Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λυῶνος, χρησιμοποιεῖ ἓνα κλειδί γιά νά μπορέσει νά βρεῖ τή λύση σ' αὐτό τό ἐρώτημα. Καί τό κλειδί τό βρίσκει στόν Ἰησοῦ Χριστό.

Τόν Ἰησοῦ Χριστό ὁ ἀπόστολος Παῦλος τόν ἀποκαλεῖ νέο Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος ἦλθε νά ἀναπληρώσει τόν παλαιό Ἀδάμ.¹ Ἐκεῖνα λοιπόν πού θά μπορούσαμε νά γνωρίζουμε γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό –καί γνωρίζουμε πολλά πράγματα– θά μπορούσαμε νά τά ἀποδώσουμε στόν Ἀδάμ πρό τῆς πτώσεώς του.²

Ἄρα ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι τό κλειδί τῆς κατανοήσεως τοῦ γενάρχη μας, τοῦ Ἀδάμ, ὅπως ἦταν μέσα στόν Παράδεισο καί ποιά ἦταν ἡ ἀρχέγονη δικαιοσύνη του, δηλαδή ἡ ἀρχική του ἀρετή, τά ἀρχικά του προσόντα, γιά νά μπορούμε νά τά μιμηθοῦμε, νά τά ἀντιγράψουμε.

Σημειῶστε δέ ὅτι καί τό *κατ' εἰκόνα* καί τό *καθ' ομοίωσιν* ὑπάρχουν δυνάμει σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους· δέν τά χάσαμε αὐτά. Μπορεῖ νά ἀμαυρώθηκε τό *κατ'*

1. Βλ. Α΄ Κορ. 15, 45.

2. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, περιγράφοντας τά ιδιώματα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἀναφέρει πῶς ὅλα ὅσα εἶχε ὁ πρῶτος Ἀδάμ ἔχει καί ὁ δεύτερος, ὁ νέος Ἀδάμ, ἐκτός βέβαια τῆς ἁμαρτίας: «*Τέλειον δὲ Θεὸν ὁμολογοῦντες τὸν αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τέλειον ἄνθρωπὸν φαμεν τὸν αὐτὸν πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ Πατὴρ, πλὴν τῆς ἀγεννησίας, καὶ πάντα ἔχειν, ὅσα ὁ Ἀδάμ ὁ πρῶτος, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, ἅτινά ἐστι σῶμα καὶ ψυχὴ λογικὴ τε καὶ νοερά.*» (Ἐκδοσις ἀκριβοῦς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, Κεφ. 57, ΕΠΕ 19, 1, σ. 338).

εἰκόνα, μπορεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ νά εἶναι πεσμένη μέσα μας, δέν εἶναι ὅμως ἐξαφανισμένη· ἐξ ἄλλου αὐτό θά πεῖ πεσμένη. Γι' αὐτό δέν μπορούμε νά βροῦμε καί πρότυπα· γιατί ἂν εἶχαμε μία ἀνορθωμένη εἰκόνα, τότε δέν θά ἐτίθετο θέμα, τό πρόβλημα δέν θά ὑπῆρχε. Ἐπειδή δέν ὑπάρχει ἀνορθωμένη εἰκόνα, γι' αὐτό καί ζητοῦμε πρότυπα.

Καταλαβαίνετε λοιπόν ὅτι τό κλειδί γιά νά κατανοήσουμε τόν γενάρχη μας, τόν παλαιό Ἀδάμ, εἶναι ὁ νέος Ἀδάμ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Καί τώρα, παιδιά, ἄς δοῦμε πῶς ἔχουν τά πράγματα ἐδῶ.

Διαβάζουμε στήν Παλαιά Διαθήκη: «Καί ἔλαβε Κύριος ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῇ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν»³. Καί πῆρε ὁ Κύριος ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπο πού δημιούργησε καί τόν ἔβαλε μέσα στόν Παράδεισο τῆς ἀπολαύσεως, γιά νά ἐργάζεται αὐτόν καί γιά νά τόν φυλάει.

Νά λοιπόν ἓνα χαρακτηριστικό ἐδῶ· δύο, ἂν θέλετε· τό νά ἐργάζεται καί νά φυλάει τόν Παράδεισο.

Ὅταν ὁ Ἀδάμ τοποθετήθηκε μέσα στόν Παράδεισο, σέ ποιά ἡλικία ἦταν; Ὡ, καλύτερα, ὅταν ὁ Θεός ἔκανε τόν Ἀδάμ, σέ ποιά ἡλικία τόν ἔπλασε; Ἦταν νήπιο; Ἦταν μεγάλης ἡλικίας; Διότι ὁ Ἀδάμ δέν γεννήθηκε. Λέει σαφῶς ἡ Ἀγία Γραφή: «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς»⁴. πῆρε χῶμα ἀπό τή

3. Γέν. 2, 15.

4. Γέν. 2, 7.

γῇ ὁ Θεός καί ἔκανε τόν ἄνθρωπο. Πῶς λοιπόν ἦταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος; Ἦταν σέ μεγάλη ἡλικία; ὠριμη; ἢ σέ νηπιακή ἡλικία;

Ἔχοντας τό κλειδί πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, θά λέγαμε ὅτι ὁ Χριστός, πού ἀνέλαβε τόν παλαιό Ἀδάμ στούς ὠμούς του καί ἔγινε ἄνθρωπος, δέν ἦλθε στόν κόσμο σέ μεγάλη ἡλικία, ἀλλά ἦλθε ὡς νήπιο.

Μποροῦσε νά ἔλθει καί σέ μεγάλη ἡλικία; Βέβαια. Πῶς θά μποροῦσε νά ἔλθει;

Μάλιστα, ἂν θέλετε νά ξέρετε, στίς παραδόσεις τῶν Ἑβραίων ὑπῆρχε ἡ ἄποψη ὅτι ὁ Μεσσίας θά ἔρθει σέ μεγάλη ἡλικία. Καί μάλιστα αὐτό Τοῦ τό εἶπαν· ὅτι θά ἔρθει δηλαδή κάπως ἀπό τόν οὐρανό, ἡ προέλευση τοῦ Μεσσία θά εἶναι ἄγνωστη.⁵ Ἐμεῖς δέν γνωρίζουμε πῶς θά ἔρθει ὁ Μεσσίας, εἶπαν στόν Κύριο. Ἐσένα ὁμως σέ ξέρουμε. Ξέρουμε ὅτι ὑπῆρξες παιδάκι, ὅτι γεννήθηκες, γιατί ξέρουμε τήν μητέρα σου καί τόν πατέρα σου.⁶ Ἀναρωτιόνταν: Αὐτός δέν εἶναι ὁ υἱός τοῦ τέκνονος, τοῦ Ἰωσήφ, καί τῆς Μαρίας, πού ἐμεῖς γνωρίζουμε τά ἀδέλφια του καί τίς ἀδελφές του;...⁷

Ἐννοεῖται, δηλαδή, γιά νά λύσω τήν ἀπορία σας ἐδῶ, ὅτι ὁ Ἰωσήφ φυσικά δέν ἦταν ποτέ σύζυγος τῆς Θεοτόκου. Κατά νόμον ὑπολογιζόταν ὡς σύζυγος. Κατά νόμον ὁμως· ποτέ στήν πραγματικότητα δέν ἦταν. Καί τά ἀδέλφια αὐτά τοῦ Χριστοῦ, δέν ἦταν παρὰ τά παιδιά τοῦ Ἰωσήφ ἀπό τήν πρώτη καί ἤδη ἀποθανοῦ-

5. Βλ. Ἰωάν. 7, 25-27.

6. Βλ. Ματθ. 13, 55-57.

7. Βλ. Ἰωάν. 6, 42.

σα σύζυγό του.

Βλέπετε τί τοῦ εἶπαν τοῦ Κυρίου; Γι' αὐτό καί ἀμφοιβητοῦν τήν μεσσιανικότητά Του· ἐπειδή ὁ Κύριος, θά λέγαμε, στά μάτια τους γεννήθηκε φυσιολογικά, ξεκίνησε τή ζωή Του ἀπό τήν νηπιακή ἡλικία. Αὐτό τούς σκανδαλίζει.

Ὁ Κύριος ὅμως ἀναλαμβάνει πλήρως τόν Ἀδάμ καί γίνεται νήπιο, ὅχι γιά νά προσλάβει μόνο τήν ἀνθρώπινη μας φύση, ἀλλά καί γιά νά κινηθεῖ στήν ἴδια πορεία πού ἀκολούθησε καί ὁ Ἀδάμ.

Ἄρα –πάντοτε κατὰ τόν ἅγιο Εἰρηναῖο– ὁ Ἀδάμ στόν Παράδεισο ἦταν νήπιο· ἤ, τουλάχιστον, πρῖν τόν βάλει ὁ Θεός στόν Παράδεισο ἦταν νήπιο, καί ὅταν ὠρίμασε, μεγάλωσε, τόν τοποθέτησε μέσα στόν Παράδεισο. Πάντως, ὅπως καί νά ἔχει τό πράγμα, ἡ ἡλικία τοῦ Ἀδάμ ἦταν νηπιακή.

Καί ὁ ἅγιος Θεόφιλος Ἀντιοχείας λέει: «Τῇ δὲ οὖσῃ ἡλικίᾳ ὅδε Ἀδὰμ ἔτι νήπιος ἦν»⁸. ἦταν νήπιος στήν ἡλικία ὁ Ἀδάμ.

Ἀλλά τί ἔκανε ὁ Ἀδάμ μέσα στόν Παράδεισο, σάν μικρό παιδί πού ἦταν;

Θά ἔκανε ὅ,τι κάνει κάθε παιδί· θά μεγάλωνε καί θά πρόκοβε, καί στήν ἡλικία καί στή σοφία.

Ἀκοῦστε γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ὅταν ὁ Ἰησοῦς, δωδεκαετής, ἐπιστρέφει στήν Ναζαρέτ ἀπό τά Ἱεροσόλυμα ἀπό ἓνα προσκύνημα, πού ἦταν καί ὁ Ἰωσήφ καί ἡ Θεοτόκος, μᾶς σημειώνει ὁ ἱερός εὐαγγελιστής Λουκᾶς ὅτι «Ἰησοῦς προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία»⁹,

8. *Πρὸς Αὐτόλυνκον* 2,25, PG 6, 1092AB.

9. *Λουκᾶ* 2, 52. Βλ. καί *Λουκᾶ* 2, 40.

δηλαδή πρόκοβε, ἀναπτυσσόταν, καί στή σοφία, δηλαδή ἀναπτύσσονταν οἱ διανοητικές του δυνάμεις –μή ξεχνᾶτε πῶς ὁ Θεός δέν ἔχει διανοητικές δυνάμεις, εἶναι ἀστεῖο νά τό λέει κανεῖς, ἀλλά πρόκειται γιά τήν ἀνθρώπινη φύση Του– ἀναπτυσσόταν καί στήν ἡλικία, δηλαδή στό ἀνάστημα, στήν ἀνδρωση.

Προσέξτε αὐτό τό σημεῖο· θά μᾶς χρειαστεῖ στό ἐπόμενο θέμα μας, καί εἶναι θεμελιωδέστατο καί γιά σᾶς ὡς πρός τή σύγχρονη ζωή σας.

Παρότι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καί ξεκινάει τή ζωή Του ἀπό τή νηπιακή ἡλικία –ξεκινώντας πρῶτα μέ τή σύλληψη ἐκ Πνεύματος Ἁγίου, τήν κύηση ἐννέα μηνῶν στά σπλάχνα τῆς Θεοτόκου, μέ γέννηση καί μέ μεγάλωμα ἕως τά τριάντα Του χρόνια– δέν δείχνει κάποια ἰδιαίτερη σοφία· ὅπως, ἐπί παραδείγματι, νά γεννηθεῖ καί νά ἀρχίσει νά μιλάει! Κάτι τέτοιο θά ἦταν τερατῶδες!

Ναί μέν σέ ἡλικία δώδεκα ἐτῶν βλέπουμε σοφία, ἀλλά ἡ ἡλικία αὐτή δέν εἶναι καί πολύ μικρή. Μήπως δέν ἔχουμε καί πάρα πολλά παιδιά πού ἔχουν πολλή σοφία στά δώδεκα χρόνια τους;... Πόσα τέτοια παιδιά-θαύματα ἔχουμε!...

Ἀλλά ἐδῶ βέβαια, στή σοφία τοῦ Χριστοῦ, διαφαίνεται ὅχι κάτι τό κοσμικό ἀλλά κάτι τό οὐράνιο. Τό βλέπουμε καί στήν ἀπάντηση πού ἔδωσε ὁ Ἰησοῦς στή Θεοτόκο καί στόν Ἰωσήφ· «οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;»¹⁰. Δέν γνωρίζατε ὅτι πρέπει νά βρισκομαί στό σπίτι τοῦ Πατέρα μου;... Καί αὐτό ἡ-

10. Λουκᾶ 2, 49.

ταν μία απάντηση στή Θεοτόκο, όταν Τουῦ εἶπε ἀνήσυχη· *ἐγώ, ἡ μητέρα σου, κι ὁ πατέρας σου σέ γυρεύαμε!* Ἀλλά ποιός πατέρας Του...! Ἦταν βαθύς ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ, ἀπό τόν ὁποῖο διακρίνεται ἡ σοφία Του.

Ὁ Ἰησοῦς λοιπόν, μέ τήν ἀνθρώπινη φύση Του, παρουσιάζει μία ἐξέλιξη ἀνθρώπινη, μά ἐντελῶς-ἐντελῶς ἀνθρώπινη.

Ἡ Ἐκκλησία μᾶς διδάσκει ὅτι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄπειρη· ἡ γνώση ὅμως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πού ἔγινε ἄνθρωπος εἶναι πεπερασμένη. Δηλαδή ὁ Χριστός εἶχε δύο γνώσεις· τήν θεία καί τήν ἀνθρώπινη· ὅπως καί δύο θελήσεις. Προσέξτε: εἶχε δύο γνώσεις! Μέ τήν ἀνθρώπινη φύση Του δέν γνωρίζει τά πάντα· μέ τή θεία φύση Του γνωρίζει τά πάντα. Γιά παράδειγμα, ρώτησε τόν Πιλάτο: *Ποιός σου τό εἶπε αὐτό; Ἀπό μόνος σου τό λές; ἢ σου τό εἶπαν οἱ Ἑβραῖοι;*¹¹

Ἡ γνώση λοιπόν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀνθρώπινη γνώση· ἀλλά, προσέξτε, ἀνθρώπινη γνώση τέτοια πού θά εἶχε ὁ ἄνθρωπος ὅπως ἀκριβῶς θά ἔβγαινε ἀπό τά χέρια τοῦ Θεοῦ· δηλαδή τή γνώση πού εἶχε ὁ Ἀδάμ, ὁ παλιός Ἀδάμ.

Ὅταν λοιπόν βλέπουμε τόν Ἰησοῦ Χριστό, βλέπουμε τόν Ἀδάμ τόν παλαιό, στόν Παράδεισο μέσα. Καί βλέπουμε ὅτι ὅπως ὁ Χριστός μεγαλώνει, ἔτσι μεγαλώνει καί ὁ Ἀδάμ. Βέβαια, ὁ Χριστός δέν εἶχε καμμία ἁμαρτία· ἀλλά καί ὁ Ἀδάμ δέν εἶχε καμμία ἁμαρτία, οὔτε ἔλλειψη, ὅπως θά τό δοῦμε ἀκριβῶς λίγο πιό κάτω.

11. *Ἰωάν.* 18, 34.

Ὡστε ἐδῶ τώρα ὁ Ἀδάμ ὄφειλε, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, νά προκόβει στήν ἀγιότητα.

Εἶναι πολύ σκανδαλώδης ἐκεῖνος ὁ στίχος τοῦ Λουκᾶ, μέ τόν ὁποῖο τελειώνει τό 2ο κεφάλαιό του, λέγοντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν κάτω ἀπό τήν ὑπακοή τῶν γονέων του, ὑποτασσόταν σ' αὐτούς, καί ὅτι πρόκοβε στήν ἡλικία καί στή σοφία.¹² Καί γιατί εἶναι σκανδαλῶδες; διότι δείχνει τήν ἐντελῶς-ἐντελῶς ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἦταν ἄνθρωπος ἐκατό τοῖς ἐκατό.

Σπουδαῖο αὐτό. Νά γιατί ἀποτελεῖ τό κλειδί γιά νά κατανοήσουμε τόν Ἀδάμ, ὅπως σᾶς ἐξήγησα.

Ἀλλά ὅταν ὁ Θεός εἶπε στόν Ἀδάμ νά ἐργάζεται τόν Παράδεισο, ποιᾶ ἦταν αὐτή ἡ ἐργασία; Ἐπρεπε νά σκάβει; ἔπρεπε νά ποτίζει;

Δέν ὑπῆρχε ἀνάγκη γιά ὅλα αὐτά, παιδιά· οὔτε γιά σκάψιμο οὔτε γιά πότισμα.

Μήπως ἔπρεπε νά κτίσει σπίτι;

Ἡ ἐννοια τοῦ σπιτιοῦ μέσα στόν Παράδεισο ἦταν τελείως ἄγνωστη. Ἡ ἐννοια τοῦ σπιτιοῦ, δηλαδή τοῦ καταφυγίου –γιατί αὐτό εἶναι τό σπίτι–, θά ἔρθει ἀργότερα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος βρεθεῖ ἐκτεθειμένος, ἔξω ἀπό τόν Παράδεισο.

Ξέρετε, ὅταν γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι περιβάλλεται ἀπό κάποια ντουβάρια, αἰσθάνεται ὅτι προστατεύεται, καί ἔχει ἓνα αἶσθημα ἀσφαλείας. Ποιός ἄνθρωπος μένει τό βράδυ ἔξω στόν δρόμο; Ποιός; Κανένας. Γιατί; Ὁ κάθε ἄνθρωπος νιώθει τήν ἀνάγκη, ἔχει τήν αἶσθησις ὅτι πρέπει νά ἀσφαλισθεῖ· ὅταν κοιμηθεῖ, νά

12. Λουκᾶ 2, 51.

ασφαλισθεῖ ἀπό τό κρύο, ἀπό τά ζουζούνια, ἀπό τά κουνούπια, ἀπό τά θηρία... νά ασφαλισθεῖ ἀπό τούς κακούς ἀνθρώπους, καί οὕτω καθ' ἑξῆς· δηλαδή θέλει νά ἔχει τό αἶσθημα τῆς ασφαλείας.

Αὐτό τό αἶσθημα τῆς ασφαλείας τό ἔχουν ὅλα τά ζῶα ὅταν μποῦν μέσα στή φωλιά τους· αὐτό τό νά κλεισῶ κάπου. Αὐτή ἡ ἀνάγκη δέν ὑπῆρχε στόν Ἀδάμ. Ὁ Ἀδάμ δέν ἔχει σπίτι. Θά κτίσει σπίτι ὁ γιός του ὁ ΚΑΪΝ –ἔτσι τουλάχιστον ἀναφέρει ἡ Ἀγία Γραφή–¹³ καί θά δημιουργηθεῖ ἡ πρώτη πόλη –ἡ λέξη πόλις προέρχεται ἀπό τό πολίζω, πού θά πεῖ φτιάχνω πόλη καί κατοικῶ.

Τί ἔπρεπε νά κάνει λοιπόν μέσα στόν Παράδεισο ὁ Ἀδάμ, ἀφοῦ τοῦ εἶπε ὁ Θεός νά ἐργάζεται;

Ἐπρεπε νά ἐργάζεται τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, δηλαδή νά μή φάει ἀπό τόν ἀπαγορευμένο καρπό –γιά τόν ὁποῖο θά μιλήσουμε ἄλλη φορά. Ἐτσι, ἀφοῦ θά ἐργαζόταν τήν ἐντολή τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ, θά ἔφτανε στήν τελειότητα, τήν ψυχοσωματική τελειότητα· δηλαδή θά ἀναπτυσσόταν τό σῶμα του, θά ἀναπτύσσονταν οἱ ψυχικές καί πνευματικές του δυνάμεις, καί ἔτσι θά ἔφθανε στήν ἀφθαρσία καί στήν ἀθανασία· δέν θά φθειρόταν, οὔτε θά πέθαινε. Αὐτός ἦταν ὁ σκοπός.

Ἀκοῦστε προσεκτικά πῶς τό λέει ὁ ἅγιος Θεόφιλος Ἀντιοχείας αὐτό· εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖο: «Οὐτε οὖν ἀθάνατον αὐτὸν ἐποίησεν, οὔτε μὴν θνητόν, ἀλλὰ ... δεκτικὸν ἀμφοτέρων· ἵνα, εἰ ρέψῃ ἐπὶ τὰ τῆς ἀθανασίας τηρήσας τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, μισθὸν κομίσῃται παρ' αὐτοῦ τὴν ἀθανασίαν καὶ γένηται θεός». Δηλαδή, ὁ Θεός δέν ἔκανε τόν ἄνθρωπο οὔτε ἀθάνατο

13. Βλ. Γέν. 4, 17.

οὔτε θνητό, ἀλλά τόν ἔκανε μέ τήν δυνατότητα νά τά δεχθεῖ καί τά δύο, ἥ τήν ἀθανασία ἥ τόν θάνατο, ἥ τό ἓνα ἥ τό ἄλλο· ὥστε, ἄν ἔχει ροπή πρὸς τά τῆς ἀθανασίας μέ τό νά τηρήσει τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, τότε θά προσκομίσει ὡς μισθό πρὸς τόν ἑαυτό του τήν ἀθανασία καί θά γίνει κατὰ χάριν θεός.

Καί συνεχίζει: «εἰ δ' αὖ τραπεῖ ἐπὶ τὰ τοῦ θανάτου πράγματα, παρακούσας τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ἑαυτῷ αἰτίος ἢ τοῦ θανάτου»¹⁴. Ἐάν πάλι, λέει, στραφεῖ πρὸς τά τοῦ θανάτου, παρακούοντας τόν Θεό, αὐτός ὁ ἴδιος θά εἶναι αἰτίος τοῦ θανάτου του.

Ὡστε λοιπόν βλέπουμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος τοποθετεῖται στόν Παράδεισο ἀπό τή νηπιακή ἡλικία, γιά νά προκόψει καί στό σῶμα καί στήν ψυχή. Καί ἔτσι, φθάνοντας στήν τελειότητα –ὅπως εἶπα καί σᾶς τό ξαναλέω– νά γίνει ἀθάνατος καί ἄφθαρτος.

Ἐδῶ νά κάνω μιά μικρή παρένθεση. Αὐτό σᾶς τό λέω –θά τό ξαναπῶ καί πῶ κάτω– γιά νά ἔχετε ἀνά πᾶσα στιγμή δεμένο τό θέμα μέσα στήν ἀντίληψή σας. Ὅλα αὐτά θά τά ἀναλάβει ὁ Χριστός μετὰ, ὁ νέος Ἀδάμ. Θά περάσει ἀπό τόν θάνατο, ὅπως πέρασε καί ὁ Ἀδάμ, μέ τή διαφορὰ ὅμως ὅτι Ἐκεῖνος, ἀπό ἀνθρώπινης πλευρᾶς, τήρησε τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ· ὑπάκουσε στόν Θεό, ἔγινε ὑπάκουος μέχρι θανάτου, καί μάλιστα σταυρικοῦ· «γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»¹⁵, ὅπως λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ὁ παλαιός Ἀδάμ παρακούσε· ὁ νέος Ἀδάμ ὑπακούει, καί μένει στό θέλημα τοῦ Πατρός. Ἡλθα, λέει,

14. *Πρὸς Αὐτόλυνκον*, PG 6, 1093D, 1096A.

15. Φίλιπ. 2, 8.

νά τηρήσω τό θέλημα τοῦ Πατέρα μου.¹⁶ Μέ τήν ἀνθρώπινη φύση· τό τονίζω αὐτό τό πράγμα. Πεθαίνει μέ τήν ἀνθρώπινη φύση ἐπάνω στόν σταυρό· γίνεται ὑπάκουος ἕως θανάτου... θανάτου δέ σταυρικοῦ! Πατέρα μου, λέει στόν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ, ἄν εἶναι δυνατόν, νά μή πεθάνω... νά μήν πιῶ τό ποτήρι τοῦ θανάτου!... Ὅμως ὅχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλά ὅπως θέλεις ἐσύ!...¹⁷ καί ἀποθνήσκει ὁ Χριστός ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ἀνέλαβε καί τόν θάνατο τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ.¹⁸

Τό ἀποτέλεσμα: Ὁ Χριστός ἀνέστη, καί θά ἀναστηθοῦν καί οἱ νεκροί ὅσοι πιστεύουν στόν Χριστό παίρνοντας πίσω πάλι ἐκεῖνα πού εἶχαν στόν Παράδεισο πρὶν ξεπέσουν.

Τί κάνει ὁ νέος Ἀδάμ; Διορθώνει τόν παλαιό Ἀδάμ. Καί πῶς τόν διορθώνει; Καί ἠθικά, καί ὄντολογικά. Τό θέμα τῆς ἀναστάσεως δέν εἶναι ἠθικό θέμα· εἶναι ὄντολογικό· διότι τό ἴδιο μου τό σῶμα, τό ὄντολογικό, τό πραγματικό, αὐτή ἡ ὄντοτήτά μου, θά ξανασταθεῖ στά πόδια τῆς, ὅταν θά σηκωθῶ ἀπό τόν τάφο καί θά ἀναστηθῶ. Εἶναι μεγάλο πράγμα.

Βλέπετε λοιπόν ὅτι τό κλειδί τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός; τό καταλαβαίνετε;

Ἐπάνω στό θέμα «ἐργάζεσθαι» λέει πάλι ὁ ἅγιος Θεόφιλος: «Τὸ δὲ εἶπεῖν "ἐργάζεσθαι" οὐκ ἄλλην τινὰ ἐργασίαν δηλοῖ ἀλλ' ἢ τὸ φυλάσσειν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ὅπως μὴ παρακούσας ἀπολέσῃ ἑαυτόν, καθὼς

16. Ἰωάν. 6, 38. Βλ. Ἰωάν. 4, 34. 5, 30. Ματθ. 5, 17. Ἰωάν. 15, 10 κ.ἀ.

17. Ματθ. 26, 39. Λουκᾶ 22, 42.

18. Βλ. Ἦσ. 53, 4. Ματθ. 20, 28. Μᾶρκ. 10, 45. Α' Κορ. 15, 3. Γαλ. 1, 4. Α' Ἰωάν. 2, 2. Α' Πέτρο. 2, 24. Α' Τιμ. 2, 6. Γαλ. 3, 13.

καὶ ἀπώλεσεν διὰ ἁμαρτίας»¹⁹. Τό «ἐργάζεσθαι» τί σημαίνει; Νά ἐργασθεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ.

Βέβαια, ὁ ἅγιος Θεόφιλος ἐδῶ ταυτίζει τὸ «ἐργάζεσθαι» μέ τὸ «φυλάσσειν»· παίρνει μία ἄλλη θέση τοῦ «ἐργάζεσθαι». Διότι μὴ ξεχνᾶμε ὅτι πάντοτε μία λέξη στήν Ἁγία Γραφή, μιά ἔννοια, μία ἔκφραση, δέν ἔχει μόνο μία ὄψη, ἀλλὰ ἔχει πολλές ὄψεις. Τό θέμα τῆς ἐργασίας δέν εἶναι μόνο στόν τομέα τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν. Γιά τόν Ἀδάμ ἦταν αὐτό. Ἀλλά, τί λέτε; θά μπορούσαμε ποτέ νά ποῦμε ὅτι ὁ Ἀδάμ, ἀπό τό πρωί μέχρι τό βράδυ –ἄς τό πῶ λιγάκι λαϊκά– θά εἶχε τά χέρια του στίς τσέπες –ἀφοῦ δέν φοροῦσε ροῦχα!– ξεδεύοντας τόν χρόνο του;... ὅπως κάνουν σήμερα δηλαδή τά ἀγόρια μας καί τά κορίτσια μας, πού βάζουν τά χέρια τους στίς τσέπες, καί τρῶνε τόν χρόνο τους, ὥρες τῶν ὥρῶν, στούς δρόμους καί στίς πλατεῖες, κάνοντας βόλτες, πέρα-δῶθε, πέρα-δῶθε, πέρα-δῶθε;... Ἄραγε αὐτό ἔκανε ὁ Ἀδάμ στόν Παράδεισο;...

Μόνον αὐτό δέν ἔκανε, παιδιά· μόνον αὐτό! Τό «ἐργάζεσθαι» (πού εἶναι ἀπαρέμφατο, καί σημαίνει τό νά ἐργάζεται κάποιος, καί δέν εἶναι «ἐργάζεσθε», πού εἶναι προστακτική ἐνεστώτος, β' πληθυντικοῦ) ἔχει καί ἄλλη ὄψη.

Ὁ Σεβηριανός λέει τό ἑξῆς: «Φυλάττειν δὲ αὐτὸν ἀπὸ τίνος; Ληστής οὐκ ἦν, οὐδὲ ὁ ἐπιβουλεύων· ἀλλ' ἵνα φυλάξῃ αὐτὸν ἑαυτῷ, ἵνα μὴ παραβὰς ἀπολέσῃ αὐτόν»²⁰. Νά φυλάει τόν Παράδεισο ἀπὸ ποιόν; Ληστής δέν ὑπῆρχε, οὔτε κάποιος πού νά ἔχει κακές προ-

19. Πρὸς Αὐτόλυκον 2, 25, PG 6, 10092A.

20. Βλ. Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου, *Ἡ Γένεσις*, σ. 51.

θέσεις πρὸς τὸν Παράδεισο ἢ τὸν Ἀδάμ· ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ φυλάξει τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ μὴν τὸν χάσει διαπράττοντας παράβαση. Ἔπρεπε νὰ κάνει προσευχή! Προσευχή, παιδιά! Τό φαντάζεστε αὐτό;

Ἡ προσευχή ἦταν ἓνα κυριότατο ἔργο τοῦ Ἀδάμ μέσα στὸν Παράδεισο. Ἡ προσευχή! Ναί, κύριο ἔργο!

Ἐνα κυριότατο ἔργο τοῦ Ἀδάμ μέσα στὸν Παράδεισο –θά τό δοῦμε λίγο πιό κάτω– ἦταν ἡ κοινωνία του μέ τὸν Θεό. Διότι, ἐάν κι ἐμεῖς προσπαθοῦμε νὰ ζοῦμε ὅλη τὴν πνευματική ζωή, μέ πολύ κόπο καὶ ἰδρώτα καὶ ἀγώνα, εἶναι γιατί θέλουμε ἐκεῖ νὰ φθάσουμε, στό νὰ ἔχουμε μιὰ κοινωνία μέ τὸν Θεό, κι αὐτό εἶναι τό ἀποκορύφωμα κάθε ἐργασίας μας,²¹ τότε τό ἴδιο δέν μποροῦμε νὰ ποῦμε καί γιὰ τὸν Ἀδάμ, ὅτι ἡ κοινωνία του μέ τὸν Θεό ἦταν μιὰ ἐργασία, καί μάλιστα ἡ κατ' ἐξοχήν ἐργασία;

Ἀλλὰ καί κάτι ἀκόμα· τό «ἐργάζεσθαι» ἦταν πράγματι καί τό νὰ ἐργάζεται, μέ τὴν ἔννοια πού τό λέμε καί ἐμεῖς σήμερα.

Μάλιστα θά μπορούσαμε νὰ ποῦμε τό ἑξῆς. Πολ-

21. Ὁ π. Ἀθανάσιος, σχολιάζοντας τό «καὶ ὄφρονται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ» (τοῦ Ἰησοῦ), στό 22ο κεφάλαιο τῆς Ἀποκαλύψεως, ἐπιλέγει: Ἐδῶ, ἀγαπητοί μου, βρισκόμαστε στήν καρδιά τῆς καρδίας ὅλου τοῦ βιβλίου τῆς Ἀποκαλύψεως!... ἀκόμη καί ὁλοκλήρου τῆς Ἀγίας Γραφῆς!... ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἀγόνων, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καί τῆς ἀγάπης!... Στήν καρδιά βρισκόμαστε! Τά πάντα εἶναι ἐδῶ!... Εἶναι ἡ κεκρυμμένη, εἶναι ἡ ποθητή, εἶναι ἡ ἐλπιζομένη, εἶναι ἡ ἀποκαταδοκουμενή αἰωνία θεωρία τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέει στήν Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ρωμ. 8,19)! Αὐτό εἶναι! Ὅ,τι καί ἂν κάνουμε στή ζωή μας, κάθε ἀγώνας, κάθε προσπάθεια, εἶναι γιὰ νὰ φθάσουμε κάποτε νὰ δοῦμε τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ!...

λές φορές κατηγορήσαν τόν Χριστό ὅτι ἔκανε ἐργασία τό Σάββατο. Καί τί ἐργασία ἔκανε; θεράπευε ἀνήμπορους ἀνθρώπους, ἀσθενεῖς ἀνθρώπους. Τόν κατηγοροῦσαν λοιπόν ὅτι ἐργάζεται! Ναί, ἦταν ἐργασία· δέν τό ἀρνεῖται κανείς· ἀλλά τί εἶδους ἐργασία; ἀπό ἐκείνη πού πράγματι εἶχε ἀπαγορεύσει ὁ Θεός; Ὁ Θεός εἶχε ἀπαγορεύσει τήν βιοποριστική ἐργασία τήν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου –ἀντίστοιχα σήμερα τήν Κυριακή.

Γιατί, ἀδελφέ μου, θά ἤθελες νά δουλέψεις τήν Κυριακή; Γιά νά βγάλεις λεφτά;... Γιατί;... Φοβᾶσαι μήπως τήν ἐπόμενη ἐβδομάδα θά πεθάνει ὁ Θεός, καί δέν θά ἔχεις νά περάσεις; δέν θά ἔχεις νά φᾶς;...

Αὐτό ἀκριβῶς γινόταν καί στήν ἔρημο, πού μερικοί μάζευαν παραπάνω μάννα νά τό ἔχουν γιά τήν ἐπόμενη ἡμέρα ...μήπως πεθάνει ὁ Θεός καί δέν ρίξει μάννα, καί μετά πῶς θά ζοῦσουν αὐτοί!... –οἱ ἄλλοι βέβαια ἄς πέθαιναν· δέν εἶχε σημασία· αὐτοί νά ζήσουν μόνο! Εἶναι πολύ κουτά πράγματα αὐτά· εἶναι δεῖγμα ἀπιστίας. Αὐτήν τήν ἐργασία ἀπαγορεύει ὁ Θεός.

Ἀλλά ὑπάρχουν καί ἄλλου εἶδους ἐργασίες. Ἐδῶ, ἄς ποῦμε, Κυριακή δέν εἶναι σήμερα; Δέν κάναμε ἐργασία; Λειτουργήσαμε τό πρωί, κινηθήκαμε μετά, ἤρθαμε ἐδῶ... Ἐργασία ἔγινε. Ἐργασία κάνω ἐγώ τώρα πού σᾶς μιλάω, ἐργασία κάνετε κι ἐσεῖς πού μέ ἀκοῦτε. Ὁ μαθητής στό σχολεῖο τί παραπάνω κάνει; Λέμε ἐργάζεται ὁ μαθητής. Τί ἄλλο κάνει; Ἀκούει τίς παραδόσεις τῶν μαθημάτων. Δέν εἶναι ἐργασία αὐτό; Μέ αὐτήν τήν ἔννοια, ὁ Χριστός εἶπε: «Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι»²². Ποιά ἡ ἐργασία

22. Ἰωάν. 5, 17.

τοῦ Πατρός; ἡ συντήρηση τοῦ παντός. Ποιά ἡ ἐργασία τοῦ Υἱοῦ; ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.²³

Ἐάν λοιπόν ὁ Θεός ἐργάζεται, ὁ ἄνθρωπος δέν θά πρέπει νά ἐργάζεται; Ἡ ἐργασία ἀνακλᾷ στόν ἄνθρωπο τήν ἐργασία τοῦ Δημιουργοῦ του, καί ἀποτελεῖ ἓνα σπουδαῖο στοιχεῖο τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ μέσα στόν ἄνθρωπο.

Ἡ ἐργασία εἶναι εὐλογία. Ἡ ἐργασία δέν δόθηκε ἔξω ἀπό τόν Παράδεισο· δόθηκε μέσα στόν Παράδεισο· μέ τή διαφορά πῶς, ὅχι μόνο ἡ ἐργασία, ἀλλά καί πολλά ἄλλα πράγματα, ἔξω ἀπό τόν Παράδεισο, μεταβλήθηκαν πολλές φορές σέ μία καρικατούρα, πῆραν μία ἐκτροπή. Ἔτσι, ἡ ἐργασία, στίς διαστάσεις πού ὁ Θεός τήν εὐλόγησε, ξέρετε τί ἔγινε ἔξω ἀπό τόν Παράδεισο; ἔγινε δουλεία!... αὐτό πού λέμε καί στή γλώσσα μας· δουλειά! Καί μάλιστα δέν λέμε τώρα πιά ἐργασία, ἀλλά, θέλοντας νά κάνουμε δηθεν πιό ἀπλή τή γλώσσα μας, νά τή φτωχύνουμε δηλαδή στήν πραγματικότητα καί ὅχι νά τήν κάνουμε πιό ἀπλή, λέμε· ἡ δουλειά μου, ἡ δουλειά... δέν λέμε ἡ ἐργασία.

Εἶναι ὑποτιμητικό νά λέμε δουλειά, γιατί θυμίζει

23. Βλ. Νικηφόρου Καλλίστου, *Ἑρμηνεία εἰς τοὺς Ἀναβαθμοὺς τῆς Ὀκτωήχου*, ἐν Ἱεροσολύμοις 1862, σ. 28: «Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φύσει Θεὸς ὢν τέλειος, πάντα τὰ ὑπὸ κτίσιν ὄντα, οὐρανόν, γῆν, καὶ τὰς ἐν αὐτοῖς δυνάμεις παρέχει τὰ ἑαυτῶν πράττειν. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ συνέχει ἐς δεῦρο καὶ συντηρεῖ· εἰ γὰρ ἀπρονοήτα καὶ ἀνεπιμέλητα ἦσαν ἐπικουρίας Θεοῦ, ἔκπαλαι ἂν διεῖρόνῃ διὰ τοῦτο φησι καὶ ὁ Κύριος, ὁ Πατὴρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται καὶ γὰρ ἐργάζομαι, ἥτοι τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, ὥς τινες ἔφασαν, ἢ καὶ τὸν κόσμον αὐτόν, τὸ ἐνεργεῖν δηλαδὴ τὰ στοιχεῖα... Εἰ γοῦν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἕως ἄρτι ἐργάζονται, πάντως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἰσοδύναμον αὐτοῖς ὄν».

τήν δουλεία· κατεβάζουμε τόν τόνο, τόν βάζουμε στη λήγουσα, και τό κάνουμε δουλειά. Εἶναι ἡ δουλεία· και δουλεία σημαίνει σκλαβιά!

Πράγματι, ὅταν ὁ Θεός εἶπε στὸν Ἀδάμ *μέ κόπο και μέ ἰδρώτα θά τρῶς τό ψωμί σου*,²⁴ ἡ ἐργασία μεταβλήθηκε σέ δουλεία. Καί δυστυχῶς σήμερα μ' αὐτή τήν ἔννοια βλέπουμε τήν ἐργασία μας, ἐνῶ θά ἔπρεπε νά τή βλέπουμε σάν μία ἀληθινή εὐλογία τοῦ Θεοῦ, μία εὐλογία ἡ ὁποία δέν θά εἶχε τίποτα ἄλλο παρά νά μᾶς βελτιώσει και τή σωματική μας και τήν πνευματική μας κατάσταση.

Πέστε σ' ἓναν ἄνθρωπο νά μή δουλέψει ποτέ, νά μή κινήσει τά χέρια του... Δέν θά ὑπῆρχε μεγαλύτερη καταδίκη ἀπό αὐτό! Εἶναι φοβερό πράγμα. Φοβερό! Ὁ ἄνθρωπος θέλει νά κινεῖται· ἡ δομή τῶν μελῶν τοῦ σώματός του εἶναι γιά νά ἐργάζεται. Ἔτσι φτιάχτηκε· γιά νά ἐργάζεται. Μέ τή διαφορὰ μόνο πῶς ἡ ἐργασία στὸν Παράδεισο ἦταν ἄκοπη, εὐχάριστη –ὄχι βιοποριστική, ὄχι δουλεία, ὅπως σᾶς ἐξήγησα– και ψυχαγωγική. Ὅπως τά μικρά παιδιὰ ἐργάζονται παίζοντας, ἔτσι και ὁ Ἀδάμ ἐργαζόταν, και αὐτή ἡ ἐργασία ἦταν μία διασκέδαση.

Βέβαια, δέν μοῦ ἀρέσει ἡ λέξη διασκέδαση, γιατί διασκεδάζω σημαίνει διασκορπίζω· και ὁ Ἀδάμ δέν διασκορπίζε τόν χρόνο του, οὔτε τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του, ὅπως ἐμεῖς σήμερα δια-σκεδάζουμε (ἀπό τό ρῆμα σκεδάννυμι) δηλαδή διασκορπίζουμε. Ὁ Ἀδάμ ἐργαζόταν· και αὐτό σημαίνει ὅτι μέ τήν ἐργασία του αὐτή ἔφτανε σέ μία *ψυχ-αγωγή*, σέ μία *ἀγωγή τῆς ψυ-*

24. Βλ. Γέν. 3, 19.

χῆς, δηλαδή σέ μιά ἀνάπτυξη τῆς ψυχῆς. Καί ἂν τό θέλετε –ἐπειδή πιά δυστυχῶς κρατοῦμε μόνο τίς λέξεις χωρίς τό περιεχόμενο– ἐκεῖ θά πρέπει νά ὀδηγεῖ τούς ἀνθρώπους ἡ ψυχαγωγία. Γι' αὐτό, ὅταν θέλουμε νά παίξουμε ἓνα παιχνίδι ἢ νά κάνουμε κάτι ἄλλο γιά νά ψυχαγωγηθοῦμε, θά πρέπει νά ἀναρωτηθοῦμε: *Αὐτό θά μοῦ ἀνεβάσει τήν ψυχή; θά μοῦ δώσει ἀγωγή στήν ψυχή μου; ἢ μήπως θά μέ καταστρέψει;*

Βλέπετε; Καταλαβαίνετε τί κάνουμε τώρα; Μία ἀναποποθέτηση τῶν ἐννοιῶν. Σ' αὐτό τί μᾶς βοηθάει; Μά, ἀπλούστατα, τό πρότυπο Ἀδάμ, τό ἀρχέτυπο Ἀδάμ. Ἀλλά τό ἀρχέτυπο Ἀδάμ δέν τό ἔχουμε. Ἔχουμε ὅμως τό ἀρχέτυπο Χριστός. Κι ἔτσι, ὅ,τι ἔχουμε στόν Ἀδάμ, καλῶς· ὅ,τι δέν ἔχουμε, ἀνατρέχουμε στόν Ἰησοῦ Χριστό. Ὅλες αὐτές οἱ ἀναθεωρήσεις λοιπόν μᾶς βοηθοῦν νά ἔχουμε τελικά μέσα μας ἓνα πρότυπο.

Ἀλλά ποιά θά ἦταν ἡ πορεία τοῦ Ἀδάμ μέσα στόν Παράδεισο; Πῶς θά ξεκινοῦσε; Εἶπαμε ὅτι ἦταν νήπιος· θά μεγάλωνε.

Πολύ ὥραϊα μᾶς τό λέει αὐτό ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος, σέ ἓνα πολύ δυνατό χωρίο· σᾶς τό διαβάζω:

*«Ἔδει δὲ τὸν ἄνθρωπον πρῶτον γενέσθαι, καὶ γενόμενον αὐξῆσαι, καὶ αὐξήσαντα ἀνδρωθῆναι, καὶ ἀνδρωθέντα πληθυνθῆναι, καὶ πληθυνθέντα ἐνισχυθῆναι, καὶ ἐνισχυθέντα δοξασθῆναι, καὶ δοξασθέντα ἰδεῖν τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην.»*²⁵

Δηλαδή. Ἐπρεπε ὁ ἄνθρωπος πρῶτα νά δημιουργηθεῖ· καί ὅταν θά δημιουργεῖτο, νά αὐξηθεῖ· καί

25. *Κατὰ Αἱρέσεων, Ἐλεγχος καὶ Ἀνατροπὴ τῆς Ψευδωνύμου Γνώσεως, Βιβλίον 4ο, PG 7, 1108CD.*

αὐξανόμενος, νά ἀνδρωθεῖ, νά ὠριμάσει στήν ἡλικία· καί ὅταν ἀνδρωθεῖ, νά πληθυνθεῖ, νά ἀναπτυχθεῖ ἐσωτερικά· καί ὅταν πληθυνθεῖ, νά ἐνισχυθεῖ· καί ὅταν ἐνισχυθεῖ, νά δοξασθεῖ· καί ὅταν δοξασθεῖ, νά δεῖ τόν Δεσπότη του.

Προσέξτε: δέν εἶπε ὁ Θεός «αὐξάνεσθε»; δέν εἶπε «καί πληθύνεσθε»; Τό «αὐξάνεσθε» ἀναφέρεται στήν ὠρίμανση τοῦ ἀνθρώπου ἡλικιακά. Τό «πληθυνθῆναι» ὅμως δέν ἀναφέρεται στό θέμα νά κάνει παιδιά· διότι ὁ Ἀδάμ μπορεῖ νά μήν ἔπεφτε, καί ὁ Θεός βέβαια θά τό γνόριζε αὐτό. Τόν ἔκανε τελικά ὅπως τόν ἔκανε γιά νά μπορεῖ νά κάνει παιδιά. Δέν σημαίνει ὅτι ὅπωςδὴποτε θά τόν ἔκανε ἔτσι· ὄχι. Τό ἔχουμε καί ἄλλοτε πεῖ πώς τό θέμα γάμος εἶναι σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Θά εἰσερχόταν ὁ θάνατος· καί ὁ Θεός, γιά νά μή ἀπωλεσθεῖ τό ἀνθρώπινο γένος, δημιουργήσε τοὺς πρωτοπλάστους μέ τή δυνατότητα νά ἀφήσουν ἀπογόνους.²⁶

Ἀλλά τό «πληθυνθῆναι» ἐδῶ ἀναφέρεται σέ κάτι ἄλλο· ἀναφέρεται στήν ἀξιοποίηση τοῦ κατ' εἰκόνα καί τοῦ καθ' ὁμοίωσιν. Δηλαδή νά πληθυνθεῖ, νά ἀναπτυχθεῖ ὁ ἄνθρωπος, νά μπορεῖ μέσα του νά αὐξήσει αὐτά τὰ χαρακτηριστικά, καί τότε νά ἐνισχυθεῖ, δηλαδή νά δικαιώσει τίς προοπτικές του στό νά γίνει ἅγιος· καί ὅταν θά ἔφθανε νά γίνει ἅγιος, τότε νά δοξασθεῖ, δηλαδή νά θεωθεῖ, καί στό τέλος νά δεῖ τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ.²⁷

Αὐτή θά ἔπρεπε νά ἦταν ἡ πορεία τοῦ Ἀδάμ μέσα

26. Βλ. Α΄ Κορ. 7, 39. Ματθ. 22, 30-32. Ὁμοίως βλ. Ἡ Γένεσις, Τόμος Β΄, Μάθημα 15ο, ἔκδ. Ἱ.Μ.Κομνηνείου, Στόμιον 2018.

27. Βλ. ὑπόσημ. 21, σελ. 166.

στόν Παράδεισο.

Ξέρετε όμως κάτι; ἡ ἴδια πορεία ἰσχύει καί γιά μᾶς. Τό καταπληκτικό εἶναι ὅτι ὁ Θεός δέν ἀλλάζει ἐκεῖνο πού θέτει. Στόν Ἀδάμ, ἐπί παραδείγματι, εἶπε: Δέν θά φᾶτε ἀπό τόν καρπό αὐτόν. Ὁ Ἀδάμ τί ἔπρεπε νά κάνει; Νά πιστέψει. Ὁ Θεός καί σ' ἐμᾶς πάλι λέει: *Θά πιστέψεις γιά νά σωθεῖς*. Τώρα ὅμως σέ τί; Σ' ἕναν νέο καρπό τῆς ζωῆς· ὅχι τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ, ἀλλά τῆς ζωῆς.²⁸

Θά δοῦμε προσεχῶς ὅτι στόν Παράδεισο ὑπῆρξαν δύο δένδρα· ἕνα τῆς ζωῆς καί ἕνα τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ. Καί ποιό εἶναι τό δένδρο τῆς ζωῆς; ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Πρέπει νά πιστέψουμε στόν Ἰησοῦ Χριστό. Τότε στούς πρωτοπλάστους ὁ Θεός εἶπε: *Ἀπό τόν καρπό αὐτόν μή φᾶτε*. Σήμερα ὅμως μᾶς λέει: *Ἀπό τόν καρπό τοῦ ἄλλου δένδρου, τῆς ζωῆς, πρέπει νά φᾶτε*, δηλαδή *πρέπει νά κοινωνεῖτε*.²⁹ Ἐμεῖς δέν κοινωνοῦμε. Τί κάνουμε δηλαδή; Δέν πιστεύουμε. Μά δέν θά ζήσουμε στήν αἰωνιότητα ἐάν δέν κοινωνοῦμε. Δέν τό πιστεύουμε;

Βλέπετε, ὁ Θεός δέν παραιτεῖται· ὅ,τι ἔθεσε ὡς τρόπο, ὡς ὁδó, ὡς μέσο, ἐπιμένει σ' αὐτό πάντοτε.

Ἔτσι καί ἐδῶ λοιπόν ὁ Θεός δίνει πάντα τό ἴδιο διάγραμμα. Ὅπως καταλαβαίνετε, ἐκεῖνο τό «*πληθυνθῆναι*» πού εἶπαμε δέν σημαίνει ὅτι πρέπει νά κάνει

28. Βλ. *Μάθημα 30ό*, ὑπόσημ. 37. Ἡ εἰκόνα τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς ἐπανέρχεται στήν *Ἀποκάλυψη* (22, 4). Ἀναμφίβολα πρόκειται γιά συμβολισμό. Στήν *Ἀποκάλυψη* ἄλλωστε –πού ἔχει ἱκανή ἀντιστοιχία μέ τή *Γένεση*– ἐπαναλαμβάνονται πολλές ἀπό τίς εἰκόνες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, βρῖσκοντας πιά τήν τελική τους πραγμάτωση.

29. Βλ. *Ἰωάν.* 6, 53-54.

κανείς παιδιά για να σωθεῖ. Ἄρα ἔχει ἄλλη σημασία, καί εἶναι αὐτή ἀκριβῶς πού σᾶς ἐξήγησα.

Ὁ Ἀδάμ πλάστηκε χωρίς ἁμαρτία, ἀναμάρτητος, χωρίς ἐλλείψεις, γιά νά μπορέσει νά προκόψει εὐκολα.

Ἡ ἄρετή, παιδιά, εἶναι πολύ εὐκόλη στόν ἄνθρωπο. Ξέρετε γιατί; διότι ἡ φύση του εἶναι τέτοια πού θά μπορούσε θαυμάσια νά προκόψει στήν ἄρετή. Παρεκτράπηκε ὅμως ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, καί σήμερα εἶναι δύσκολη ἡ ἄρετή. Αὐτό εἶναι ὅλο. Κατά τά ἄλλα, ἀπό πλευρᾶς δομῆς μας, εἶναι εὐκόλο.

Πρῶτα-πρῶτα ὑπάρχει ἡ ἔλξη· ἡ ἔλξη τοῦ καλοῦ· ὁ Θεός δηλαδή μᾶς ἔλκει. Εἶναι ἓνα στοιχεῖο πού τό ἔβαλε μέσα στόν κάθε ἄνθρωπο· γι' αὐτό ὁ ἄνθρωπος ἀναζητᾷ τόν Θεό. Εἶναι ὁ μέγας Μαγνήτης, πού ἔλκει τόν σίδηρο, τόν ἄνθρωπο. Καί ὑπάρχουν αὐτές, θά λέγαμε, οἱ δυναμικές γραμμές ἀπό τόν μέγας Μαγνήτη, αὐτό τό μαγνητικό πεδίο, πού ἀνά πᾶσα στιγμή μᾶς περιβάλλει καί μᾶς ἔλκει· ἔλκει ὅλα τά δημιουργήματα καί τόν ἄνθρωπο· κατ' ἐξοχήν τόν ἄνθρωπο.

Ὅταν ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται ὄχι σίδηρος ἀλλά χαλκός, δηλαδή ἓνα διαμαγνητικό ὑλικό, καί φεύγει ἀπό τόν χώρο τῶν μαγνητικῶν γραμμῶν, τῆς μαγνητικῆς ἔλξεως τοῦ μεγάλου Μαγνήτου, αὐτό σημαίνει ὅτι ἔπαθε μία διαστροφή. Δέν εἶναι περίεργο;

Λέει στούς Ἑβραίους ὁ Θεός, στήν Παλαιά Διαθήκη: *Ἐγώ σέ ἔφτιαξα ἄμπελον Σωρήχ (εἶναι ἓνα εἶδος ἀμπελιοῦ πολύ καλῆς ποιότητος)· πῶς ὅμως ἐσύ μεταβλήθηκες σέ ἄμπελο Σοδόμων καί Γομόρρας;...*³⁰ *Ἐγώ ἔτσι σέ ἔφτιαξα· πῶς ἐσύ ἔγινες κάτι ἄλλο;...*

30. Βλ. Δευτ. 32, 32. Ἡσ. 5, 2.

Περίεργο πράγμα!... πολύ περίεργο!...

Ὡστε λοιπόν οἱ διαστροφές πού ἔχουμε μέσα μας δέν εἶναι ἀπό τόν Θεό· οἱ διαστροφές εἶναι δικές μας. Ἔχουμε διαστραφεῖ σέ βαθμό πού πιά δέν μποροῦμε νά ἐλκυσθοῦμε ἀπό τόν Θεό, καί φθάνουμε νά λέμε δέν θέλω ἢ δέν μπορῶ. Ἔχουμε πάθει πολύ μεγάλη διαστροφή! Γι' αὐτό καί σᾶς εἶπα ὅτι ἡ ἀρετή θά ἦταν εὐκόλη, ἂν δέν διαστρεφόταν ἡ φύση μας.

Ὁ Χριστός ὅμως εἶπε τοῦτο· ὅτι ἡ ὁδός πρὸς τήν ζωή εἶναι στενή καί τεθλιμμένη, καί ἡ πύλη πού ὁδηγεῖ στή ζωή εἶναι στενή.³¹ Γιατί τό εἶπε αὐτό; Δέν εἶχε ὑπόψη Του τόν παλαιό Ἀδάμ μέσα στόν Παράδεισο, ἀλλά τούς ξεπεσμένους, τούς πεπτωκότες ἀπογόνους του. Καί ἐπειδή γνωρίζει ὅτι ἔχουμε πάθει αὐτήν τή διαστροφή, ζητᾷ τήν ἐπιστροφή μας. Ἀλλά τί πρέπει νά κάνουμε γιά νά ξαναγυρίσουμε στήν ἔλξη πρὸς τόν Θεό; Θά πρέπει νά πιέσουμε τόν ἑαυτό μας, πρέπει νά ἀγωνιστοῦμε. Γι' αὐτό λέει «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καί βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν»³².

Ὅπως καταλαβαίνετε λοιπόν, παιδιά, εἶναι ἀνάγκη κάπως ἔτσι νά ἀρχίσουμε νά ἀντιλαμβανόμαστε τόν Ἀδάμ πρό τῆς πτώσεως.

Ἀλλά, ὅπως βλέπετε, τό θέμα εἶναι μεγάλο, ἀκόμη δέν τελείωσε· ὑπάρχουν καί ἄλλα στοιχεῖα πού εἶχε ὁ Ἀδάμ μέσα στόν Παράδεισο, καί πού τόν ἔκαναν ἐξαίσιο... ἐξαίσιο! Θά δεῖτε ὅτι ὁ Ἀδάμ δέν ἦταν γυμνός. Διότι ὅταν τόν ρώτησε ὁ Θεός *Καί ποιός σου εἶπε ὅτι εἶσαι γυμνός; Ποιός σου τό εἶπε;... Ἐγώ δέν σ' ἔκανα*

31. Βλ. *Ματθ.* 7, 14.

32. *Ματθ.* 11, 12. *Λουκᾶ* 16, 16.

γυμνό!³³, συμπεραίνουμε πώς δέν ἦταν γυμνός. Μά γυμνός ἦταν! Ὅχι, δέν ἦταν γυμνός ὁ Ἀδάμ· εἶχε ἔνδυμα, ἔνδοξο, καταπληκτικό, σπουδαῖο!

Ὡστε λοιπόν ὁ Ἀδάμ εἶχε καί ἄλλα γνωρίσματα, παιδιά, τά ὑπόλοιπα γνωρίσματά του, πρῶτα ὁ Θεός, θά τά δοῦμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή 13 Νοεμβρίου 1983

33. Γέν. 3, 11.